

Materiál na rokovanie
HSR SR 28. 6. 2021

bod 1

STANOVISKO

k Správe o sociálnej situácii obyvateľstva SR za rok 2020

1. Popis návrhu

Stav a vývoj sociálnej situácie obyvateľstva SR za rok 2020 na základe sociálno-ekonomických ukazovateľov pripravilo a predkladá MPSVR SR.

Ekonomiku Slovenska v roku 2020 ovplyvnila predovšetkým pandémia ochorenia COVID-19 a súvisiace protipandemické opatrenia. Vplyv pandémie sa odrazil na výrobe, zahraničnom obchode, trhu práce či podnikateľskom prostredí, a prejavil sa aj na správaní domácností. Hrubý domáci produkt po rokoch stabilného rastu prvýkrát od roku 2009 poklesol, konkrétne o 4,8 %. HDP v bežných cenách dosiahol hodnotu 91,6 mld. eur, čo predstavuje pokles o 2,5 % oproti roku 2019. Medziročná miera inflácie meraná indexom spotrebiteľských cien dosiahla za rok 2020 hodnotu v priemere 1,9 %. Vplyv pandémie a opatrení na jej potlačenie sa prejavil aj rastom nezamestnanosti, ktorá sa medziročne zvýšila o 2,65 p. b. a dosiahla v sledovanom roku 7,6 %, pričom ide o prvý nárast od roku 2012. Priemerná mesačná nominálna mzda zamestnanca v hospodárstve sa v priemere za rok 2020 medziročne zvýšila o 3,8 % na hodnotu 1 133 eur. Reálna mzda po zohľadnení vývoja spotrebiteľských cien vzrástla menej, a to o 1,9 %. Aj keď počet zamestnávateľských subjektov evidovaných Sociálnou poisťovňou vzrástol v roku 2020 v porovnaní s rokom 2019, počet právnych vzťahov zamestnancov s pravidelným príjmom, aj dohodárov poklesol medziročne o viac ako 70 tisíc. Aj miera voľných pracovných miest medziročne mierne poklesla.

Celkový prírastok obyvateľstva oproti minulému roku poklesol o 5 544 osôb. Zahraničnou migráciou získala Slovenská republika 4 347 osôb, pričom sa prisťahovalo 6 775 osôb a vystažovalo 2 428 osôb. K 31. decembru 2020 mala Slovenská republika 5 459 781 obyvateľov. Podiel žien na celkovom počte obyvateľstva tvoril 51 %.

V oblasti sociálnej ochrany, ktorá sa realizuje prostredníctvom systému sociálneho zabezpečenia, ktorý pozostáva zo sociálneho poistenia, štátnej sociálnej podpory a sociálnej pomoci, nadobudli účinnosť viaceré opatrenia spojené s krízovou situáciou, ktorá nastala v dôsledku pandémie COVID-19, ako aj nasledujúce iné opatrenia a zmeny vyplývajúce z noviel zákona o sociálnom poistení.

V dôsledku pandémie COVID-19 boli prijaté viaceré zmeny v legislatíve sociálnej ochrany. Patria medzi ne najmä pandemické opatrenie pri nemocenskom a ošetrovnom prijaté s účinnosťou od 27. marca 2020 zákonom č. 63/2020 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení. Reagovali na aktuálnu situáciu týkajúcu sa šírenia ochorenia COVID-19. Upravili sa podmienky nároku na ošetrovné a nemocenské. Cieľom

bolo zlepšiť finančnú situáciu poberateľov nemocenského a ošetrovného a pomôcť čiastočne zmierniť negatívne finančné dopady pandemických opatrení na zamestnávateľov. Najvýznamnejšie zmeny znamenali poskytovanie dávky ošetrovného na neobmedzenú dobu, počas trvania výnimočného stavu, kvôli uzavretiu všetkých školských a predškolských zariadení. Nemocenské sa v prípadoch karanténneho opatrenia a izolácie nariadeného v súvislosti so šírením ochorenia COVID-19, poskytuje od 1. dňa dočasnej pracovnej neschopnosti vo výške 55 % denného vymeriavacieho základu. Predĺžené bolo podporné obdobie v nezamestnanosti o 1 mesiac s účinnosťou od 4. apríla 2020 a prijaté boli aj niektoré ďalšie opatrenia na zmiernenie dopadov pandémie a to zákonom č. 66/2020 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce. Neskôr bolo nariadeniami vlády SR predĺžené podporné obdobie v nezamestnanosti, ak malo uplynúť v období krízovej situácie v zásade o ďalšie tri mesiace, najdlhšie do 31. augusta 2020.

V záujme zachovania pracovných miest a udržania zamestnanosti bola zamestnávateľom a SZČO, s účinnosťou od 6. apríla 2020, odložená splatnosť poistného a príspevkov na starobné dôchodkové sporenie, zákonom č. 68/2020 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení. Neskôr bol tento odklad platenia poistného predlžovaný až do júna 2021. S účinnosťou od 25. apríla 2020 nadobudol účinnosť zákon č. 95/2020 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení o odpustení povinnosti zaplatiť poistné za apríl 2020 s cieľom zmiernenia ekonomických dopadov krízovej situácie z dôvodu ochorenia COVID-19 na odvádzateľov poistného, teda na zamestnávateľov a SZČO. Vláda SR môže rozsah odpustenia platenia poistného predĺžiť podľa vývoja pandemickej situácie.

S účinnosťou od 21. novembra 2020, zákonom č. 330/2020 Z. z., bola založená fikcia splnenia podmienky nároku na úrazový príplatok, konkrétne podmienky choroby z povolania. Vzhľadom na zdĺhavý a administratívne náročný proces uznávania choroby z povolania a stále sa zväčšujúci okruh dotknutých zamestnancov v dôsledku zhoršujúcej sa epidemiologickej situácie sa pri posudzovaní nároku na úrazový príplatok v prípade zamestnanca chorého na COVID-19, považuje za splnenú.

Okrem legislatívnych opatrení vyvolaných pandemiou COVID-19, boli realizované aj ďalšie legislatívne opatrenia. Keďže začiatkom roka 2020 sa uskutočnili parlamentné voľby a došlo k výraznej zmene vládnej koalície, niektoré právne predpisy, prijaté a účinné v roku 2019 a začiatkom roka 2020, boli ešte v priebehu roka 2020 zmenené, alebo zrušené. Od 1. 7. 2019 nadobudol účinnosť ústavný zákon č. 99/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava SR č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov. Týmto ústavným zákonom bol skrátený dôchodkový vek ženám, ktoré vychovali deti. Avšak nerovnakým krátením dôchodkového veku vznikli skupiny ročníkov žien, ktoré neboli s ustanoveným dôchodkovým vekom spokojné a dožadovali sa nápravy. Druhou zmenou dôchodkového veku žien a mužov, ktorí vychovali deti, bolo prijatie zákona č. 275/2020 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení, podľa ktorého sa od 1. januára 2021 znížil poistencom dotknutých ročníkov (1957 až 1965) dôchodkový vek v závislosti na počte vychovaných detí, čím došlo k odstráneniu nerovnosti pri zohľadňovaní počtu vychovaných detí v porovnaní s inými ročníkmi.

Ďalšou legislatívnou zmenou bol stanovený nový pomer krátenia starobného dôchodku poistenca, ktorý je alebo bol sporiteľom v II. pilieri, za obdobie účasti na starobnom dôchodkovom sporení.

Ďalšia významná zmena nadobudla účinnosť od 1. apríla 2021 a bola prijatá zákonom č. 426/2020 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. Sociálna poisťovňa poskytuje tehotným poistenkyniam (zárobkovo činným) tehotenské ako dávku nemocenského poistenia od začiatku 27. týždňa pred očakávaným dňom pôrodu, určeným lekárom. Rovnaká dávka je poskytovaná príslušnou vzdelávacou inštitúciou tehotným študentkám po 18. roku

veku. Účelom dávky je zabezpečenie príjmu na úhradu zvýšených výdavkov spojených s tehotenstvom.

S účinnosťou od 1. apríla 2020 v súvislosti s právnou úpravou kompenzačného príspevku baníkom (zákon č. 385/2019 Z. z. o kompenzačnom príspevku baníkom) sa v sociálnom poistení rozširuje okruh poistencov, za ktorých poistné na dôchodkové poistenie platí štát.

Zaviedlo sa tiež osobitné sociálne poistenie príslušníkov obecnej polície. V súvislosti s prácou obecnej polície vzniká osobitný sociálny poistný systém s cieľom vyplácania príspevku za prácu v obecnej polícii.

S účinnosťou od 31. októbra 2020 bol zavedený 13. dôchodok ako štátna sociálna dávka. Súčasne bol zrušený zákon č. 296/2020 Z. z. o 13. dôchodku, ešte pred jeho prvou realizáciou v praxi. Tento zrušený 13. dôchodok mal byť vyplácaný v sume priemernej mesačnej sumy daného druhu dôchodku. Nahradila ho nová štátna dávka vyplácaná v podstatne nižšej sume, redukovaná so zvyšujúcim sa vlastným dôchodkom dôchodcu.

V Národnej rade SR boli schválené ďalšie návrhy zákonov v oblasti sociálneho poistenia, ktoré nadobudnú účinnosť v nasledujúcich rokoch. Najvýznamnejšou z nich je novela čl. 39 Ústavy SR, ktorá nadobudne účinnosť od 1. januára 2023. Zrušil sa ňou maximálny dôchodkový vek 64 rokov. Ústavný zákon obsahuje aj právo platiteľa poistného rozhodnúť sa, že časť uhradenej poistnej platby bude poskytnutá osobe, ktorá túto osobu vychovala a ktorá poberá dôchodok.

V súvislosti s krízovou situáciou v dôsledku pandémie COVID-19 vzrástli výdavky na nemocenské dávky, v roku 2020 boli v čiastke cca 1043,4 mil. eur. V porovnaní s rokom 2019 boli vyššie cca o 283,7 mil. eur (index rastu cca 1,37). Nárast výdavkov nastal z dôvodu vyššieho počtu prípadov najmä v dôsledku vyplácania tzv. pandemických nemocenských dávok, ako aj rastu priemernej sumy vyplatených nemocenských dávok.

K 31. decembru 2020 bolo vyplácaných 1 699 120 dôchodkových dávok. V porovnaní so stavom k 31. decembru 2019 sa počet vyplácaných dôchodkov takmer nezmenil a vzrástol o 642 t. j. o cca 0,4 %. Z toho starobných dôchodkov bolo v roku 2019 vyplácaných 1 088, 3 tis. a v roku 2020 to bolo 1 093 195 dávok. Priemerný starobný dôchodok sa zvýšil zo 460,4 euro mesačne v roku 2019 na 487,4 euro v roku 2020.

Aj z dôvodu prijatých pandemických opatrení najmä v oblasti nemocenského poistenia presiahol deficit vo fondoch Sociálnej poisťovne možnosti financovania deficitu z prebytkových poistných fondov. Preto bolo nevyhnutné, aby štát poskytol dotáciu zo štátneho rozpočtu v roku 2020 vo výške jednej miliardy euro.

Z celkových údajov o sociálnej situácii obyvateľov SR je významný údaj o miere rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia za celú populáciu, ktorý sa znížil z 18,1 % v roku 2016 na 16,4 % v roku 2019. Údaj za rok 2020 nie je uvedený, hoci ten by bol na porovnanie s predchádzajúcimi rokmi veľmi významný.

Vo výdavkoch na sociálnu ochranu v roku 2018 Slovenská republika, ďaleko zaostávala za priemerom EÚ. Kým Slovensko vydáva ročne 17,5 % HDP, priemer za EÚ28 je 26,5 % HDP. Aj v príjmoch na sociálnu ochranu v roku 2018 bol rozdiel markantný, kým EÚ28 to bolo 29 % HDP, tak na Slovensku iba 18,3 % HDP.

2. Stanovisko KOZ SR

2.1 V rámci medzirezortného pripomienkového konania materiál nebol predložený.

2.2 K Správe o sociálnej situácii obyvateľstva SR za rok 2020, predloženej na rokovanie HSR SR má KOZ SR tieto pripomienky:

KOZ SR pozitívne hodnotí snahu vlády a Národnej rady SR o riešenie zhoršenej situácie občanov z dôvodu pandémie a prijatých opatrení na zabránenie jej negatívnych zdravotných aj ekonomických následkov na obyvateľstvo. Avšak KOZ SR nepovažuje v správe uvedené a skutočne realizované opatrenia na zlepšenie sociálnej situácie obyvateľstva v čase pandémie a zhoršenej ekonomickej situácie za dostatočné. Podľa názoru KOZ SR vláda nevyužila všetky jej možnosti na ochranu občanov pred negatívnymi dopadmi pandémie a jej následkov. Súčasne veľmi negatívne hodnotí opatrenia legislatívneho charakteru, ktorými sociálnu situáciu niektorých skupín občanov zhoršila, ako napr. zrušením stropu dôchodkového veku, zrušením zákona o poskytovaní 13. dôchodku, nedostatočným predĺžením poskytovania dávky v nezamestnanosti, najmä pre ťažko zamestnateľné vekové skupiny.

3. Závery a odporúčania

KOZ SR berie na vedomie Správu o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2020.